

Dr Agata Jacewicz¹

Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku

POROZUMIEWANIE SIĘ W JĘZYKU OJCZYSTYM KLUCZOWĄ KOMPETENCJĄ W PROCESIE UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE

Streszczenie

Artykuł prezentuje wybrane aspekty porozumiewania się w języku ojczystym. Zwrócono w nim uwagę na kategorię pojęciową kompetencja i jej przejawy. Wyeksponowano kompetencje językowe i komunikacyjne, w tym kompetencję fonologiczną, leksykalną, społeczną, strategiczną, dyskursu, socjokulturową i socjolingwistyczną. Zasygnalizowano też składowe i wskaźniki kompetencji porozumiewania się w języku ojczystym zawarte w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady. Krótko scharakteryzowano dziecko kompetentne komunikacyjnie i podkreślono rolę środowisk wychowawczych w nabywaniu zdolności do posługiwania się językiem ojczystym.

¹ Dr Agata Jacewicz – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. Praca doktorska na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku w 2004 r. Zainteresowania naukowe: problemy edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, w szczególności dotyczące dziecka rozpoczynającego edukację szkolną, wspieranie i aktywizowanie jego wszechstronnego rozwoju, komparatystyczne ujęcie ścieżki zawodowej nauczyciela i wczesna edukacja w krajach europejskich. Liczne udziały w polskich i zagranicznych konferencjach. Członek Światowej Organizacji Wychowania Przedszkolnego (OMEP). Dotychczas autorka około 60 artykułów. Między innymi monografie: *Początki kariery szkolnej na tle przemian edukacyjnych* (2013), *Zabawy i zajęcia gimnastyczne w przedszkolu. Podstawy teoretyczne – badania – praktyka* (2011), *Metody aktywizujące i wspierające edukację dzieci w wieku przedszkolnym* (2011), J. Bielecki, A. Jacewicz (red.), *Edukacja z perspektywy przemian kulturowo-społecznych. Wczoraj – dziś – jutro* (2010), A. Jacewicz (red.), *Powodzenia i niepowodzenia szkolne. Źródła – profilaktyka – terapia* (2009).

Kontakt z Autorką: agata.jacewicz@wp.pl.

Słowa kluczowe: porozumiewanie się w języku ojczystym, kompetencja, kompetencje kluczowe, kompetencje językowe i komunikacyjne

COMMUNICATION IN THE NATIVE LANGUAGE KEY COMPETENCE IN THE PROCESS OF LEARNING A LIFELONG

Abstrakt

The article presents some aspects of communication in the native language. Drew attention to the competence and its manifestations. Were exposed linguistic and communicative competence, including the competence phonological, lexical, social, strategic of discourse, sociocultural and sociolinguistic. Signaled components and indicators of competence to communicate in the native language contained in the Recommendation of the European Parliament and the Council. Shortly characterized child communicatively competent and highlighted the role of educational environments in the acquisition of the capacity to use their native language.

Keywords: communication in the mother tongue, competence, key competences, linguistic competences and communicative competences.

Wprowadzenie

Zmiany warunków życia wymuszają potrzebę posiadania przez młodego człowieka odpowiedniego, nowego zasobu kompetencji, które są niezbędne do pomyślnego i samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie. Kompetencje muszą być uniwersalne to znaczy odpowiednie dla wszystkich członków społeczeństwa bez względu na płeć, rasę, język lub pochodzenie. Już od wieku przedszkolnego należy rozwijać aktywność dziecka (zwłaszcza językową), ponieważ budowanie kompetencji językowych i komunikacyjnych w aspekcie kompetencji kluczowych dla przyszłej idei *life long learning* w tym okresie jest wyjątkowo ważne. Służy ono przede wszystkim przygotowaniu przedszkolaka, a następnie ucznia do odpowiedzialnego i świadomego wykonywania stawianych mu przez całe życie zadań, a z czasem nabycia umiejętności samokształcenia, samodoskonalenia się, co w konsekwencji prowadzi do samorozwoju.

Kompetencja i jej przejawy

Termin kompetencja w ostatnim okresie jest często używany w psychologii i pedagogice na oznaczenie zdolności oraz umiejętności wykonywania określonych zadań. Wydaje się on potrzebny, ponieważ pozwala uświadomić sobie, iż w kolejnych okresach życia człowiek nabywa inne kompetencje, staje się zdolny do wykonywania różnych zadań. Ludzie różnią się nie tylko posiadanymi kompetencjami, ale także poziomem ich opanowania².

Określenie „kompetencja” wywodzi się z języka łacińskiego *competentia* i oznacza posiadanie wiedzy. Kompetencje umożliwiają wydawanie autorytatywnych sądów. Mają one charakter podmiotowy, są stopniowalne i wymierne, umożliwiają wykonywanie zadań na właściwym poziomie, wiążą się z określoną sytuacją, mają zróżnicowany charakter treściowy, są dynamiczne, przenosząc się na inne sytuacje zadaniowe³.

Kompetencja to „posiadanie wiedzy i doświadczenia w jakiejś dziedzinie umożliwiające prawidłowe wykonywanie obowiązków i podejmowanie właściwych decyzji”⁴.

John Raven zauważa, że kompetencje obejmują te sprawności i zdolności człowieka, które pozwalają mu efektywnie działać oraz realizować ważne cele i zadania życiowe⁵. Ale w literaturze pedagogicznej termin „kompetencja” ma różnorodny i szeroki zakres interpretacji, co czyni go użytecznym w wielu dziedzinach. Lech Witkowski⁶ kompetencję przedstawia jako repertuar dostępnych człowiekowi środków radzenia sobie ze światem.

² Zob.: A. Jacewicz, *Więzi łączące grupę rówieśniczą a rozwój kompetencji społecznych dzieci w wieku przedszkolnym*, „Zagadnienia Społeczne” 2014, nr1(1), s. 75.

³ E. Zyzik, *Kompetencja* [w:] J. Karbowniczek (red.), *Mały leksykon pedagoga wczesnoszkolnego*, Warszawa 2014, s. 135.

⁴ E. Sobol (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 2000, s. 343.

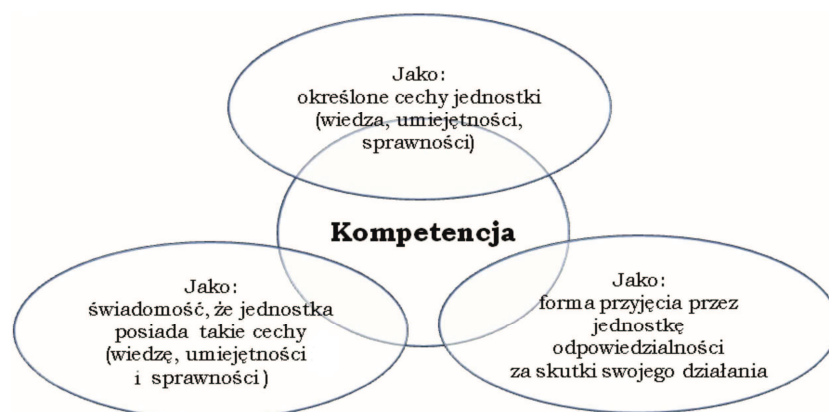
⁵ J. Raven, *The assessment competences*, „British Journal of Educational Psychology” 1988, nr 3, s. 98-126, cyt. za: B. Dudel, *Istota i rodzaje kompetencji kluczowych* [w:] J. Uszyńska-Jarmoc, B. Dudel, M. Głóskowska-Sołdatow (red.), *Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów w procesie edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków – Białystok 2013, s. 15.

⁶ L. Witkowski, *Edukacja i humanistyka. Nowe konteksty humanistyczne dla nowoczesnych nauczycieli*, Warszawa 2000.

Nieco inne podejście prezentują Małgorzata Chrupała-Pniak i Monika Sulimowska-Formowicz⁷. Kompetencję traktują one jako zdolność realizacji konkretnych zachowań, zwłaszcza innowacyjnych. Z kolei Stanisław Dylak jest zdania, że kompetencja jest złożoną dyspozycją stanowiącą wypadkową wiedzy, umiejętności, postaw, motywacji, emocji i wartościowania⁸.

Maria Kielar-Turska⁹ i Maria Czerepaniak-Walczak¹⁰ kompetencje podmiotu taktują jako szczególną jego właściwość, która wyraża się w okazywaniu umiejętności właściwego zachowania się, w świadomości potrzeby i konsekwencji takiego zachowania, a także przyjęciu na siebie odpowiedzialności za skutki swoich działań (schemat 1). Zatem kompetencja zawiera w sobie poznawcze, moralne i interakcyjne komponenty zdolności podmiotu do poznania, mówienia i interakcji¹¹.

Schemat 1. Rozumienie terminu „kompetencja” i jego przejawów

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Kielar-Turska, *Poznawcze, językowe i komunikacyjne kompetencje dziecka*, [w:] R. Piwowarski (red.), *Dziecko – nauczyciel – rodzice. Konteksty edukacyjne*, Białystok 2003.

⁷ M. Chrupała-Pniak, M. Sulimowska-Formowicz, *Organizacyjna kompetencja innowacyjności – determinanty psychospołeczne i ekonomiczne*, „Chowania” 2010, t. 2 (35), s. 121.

⁸ S. Dylak, *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Poznań 1995.

⁹ M. Kielar-Turska, *Poznawcze, językowe i komunikacyjne kompetencje dziecka* [w:] R. Piwowarski (red.), *Dziecko – nauczyciel – rodzice. Konteksty edukacyjne*, Białystok 2003.

¹⁰ M. Czerepaniak-Walczak, *Między dostosowaniem a zmianą. Elementy emancypacyjnej edukacji*, Szczecin 1995, s. 137.

¹¹ M. Czerepaniak-Walczak, *Pedagogika emancypacyjna*, Gdańsk 2006, s. 128.

Zatem kompetencje jednostki są zdolnością działania poznawczego i umiejętnością do systematycznego oraz świadomego przebudowywania własnych kompetencji¹². O ich zdobyciu decyduje doświadczenie. W literaturze pedagogicznej kompetencje są najczęściej analizowane z perspektywy ucznia (dziecka) i nauczyciela. Publikacje na temat kompetencji uwzględniają różne podstawy ich klasyfikacji, podają cechy je charakteryzujące, sposoby kształtowania i znaczenie dla procesu uczenia się. Przedmiotem zainteresowania są także rodzaje kompetencji np. poznawcze, emocjonalne, społeczne, językowe, matematyczne, muzyczne i inne. „Na poziomie edukacji wczesnoszkolnej kompetencje ucznia to umiejętności osiągnięte przez różnorodne ćwiczenia, nabywanie doświadczeń podbudowanych przekonaniem, pewnością opartą na refleksji. Kompetencje powstają w wyniku zintegrowania umiejętności opanowanych sprawnie i świadomie tak, by w sposób swobodny, refleksyjny i odpowiedzialny podejmować działania”¹³.

Na początku XXI wieku szczególnego znaczenia nabrał termin „kompetencje kluczowe”, czyli te najważniejsze, bez których nie można kształtować pozostałych. Składają się na nie wiedza, umiejętności i postawy. W Zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady ustanowiono osiem kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie.

1. Porozumiewanie się w języku ojczystym.
2. Porozumiewanie się w językach obcych.
3. Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne.
4. Kompetencje informatyczne.
5. Umiejętność uczenia się.
6. Kompetencje społeczne i obywatelskie.
7. Inicjatywność i przedsiębiorczość.
8. Świadomość i ekspresja kulturalna¹⁴.

¹² W. Furmanek, *Kompetencje kluczowe. Przegląd problematyki*, Rzeszów 1999, s. 7-20.

¹³ E. Zyzik, *Kompetencja...*, op. cit., s. 135.

¹⁴ *Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie* (2006/962/WE), Dziennik Urzędowy UE L 394/10, <http://www.nina.gov.pl/docs/edukacjaplikido-pobrania/Zalec...> [5.12.2014].

Wszystkie te kompetencje są ważne, jednak porozumiewanie się w języku ojczystym jest istotnym fundamentem do zdobywania wiedzy i nowych umiejętności. Kompetencje językowe i komunikacyjne stanowią podstawę skutecznego porozumiewania się w języku ojczystym. Zwłaszcza posiadanie tych drugich warunkuje efektywne funkcjonowanie w społeczeństwie. Orientacja w tym, jak komunikować się właściwie i sprawnie jest ważnym kryterium oceny jednostki. Od posiadania tychże umiejętności zależy, jakie role i funkcje społeczne będą powierzane danej osobie.

Kompetencje językowe a kompetencje komunikacyjne

Pojęcie kompetencji językowej wprowadził w 1965 roku Noam Chomsky. Wyjaśnia on, że jest to zdolność dorosłego użytkownika języka do produkowania i rozumienia wypowiedzi w języku, który dana osoba opanowała. W werbalnym procesie reakcji językowej Chomsky wyróżnił trzy składniki: syntaktyczny (podstawowy i transformacyjny), semantyczny i fonologiczny. Kompetencja językowa ma wrodzony charakter, co oznacza, że każde dziecko może przyswoić sobie dowolny język używany w jego otoczeniu wraz z kompetencją komunikacyjną¹⁵.

Idee zawierające się w kompetencji językowej to kreatywność (otwartość/produktywność), gramatyczność (poprawność formalna i znaczeniowa), akceptabilność (poprawność zgodnie z obowiązującą w tym języku normą) i interioryzacja (nieuświadomiony proces opanowania języka ojczystego). Wówczas jednostkami kompetencji językowej są: fonem, wyraz, fraza i zdanie¹⁶.

Jednym ze składników kompetencji językowej jest kompetencja fonologiczna, która oznacza rozwojową zdolność poznawczą

¹⁵ N. Chomsky, *Modele wyjaśniające w lingwistyce* [w:] B. Stanosz (red.), *Lingwistyka a filozofia*, Warszawa 1977, cyt. za: E. Filipiak, *Konteksty rozwoju aktywności językowej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Bydgoszcz 2002, s. 72.

¹⁶ Zob. S. Grabias, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin 1994, s. 30-31.

do odzwierciedlenia i manipulowania dźwiękami mowy. Zawiera następujące elementy składowe:

- zdolność do słuchowego rozróżniania fonemów (słuch fonemowy)
- umiejętność dokonywania operacji na sylabach (analiza i synteza sylabowa),
- umiejętność dokonywania operacji na fonemach (analiza i synteza fonemowa)
- umiejętność dokonywania operacji na elementach śródsylabowych (identyfikowanie rymów i aliteracji).

W obrębie kompetencji fonologicznej wyróżnia się dwa poziomy:

- 1) epifonologiczny (zdolność posługiwania się językiem w sytuacjach życia codziennego bez świadomej znajomości reguł jej używania),
- 2) metafonologiczny (zdolność posługiwania się językiem o świadomym, intencjonalnym i refleksyjnym charakterze)¹⁷.

Kolejnym elementem sprawności językowej jest kompetencja leksykalna, czyli umiejętność posługiwania się określonym zasobem słownikowym. W wychowaniu przedszkolnym jest ona związana z intensywnym poszerzaniem słownika (czynnego i biernego), zaś w edukacji wczesnoszkolnej jest określana jako zdolność do wykorzystywania w procesie komunikacji całego bogactwa ojczystego języka i umiejętność użycia posiadanego zasobu słów do osiągnięcia zamierzonego celu.

Kielar-Turska¹⁸ podkreśla, że miarą rozwoju kompetencji językowej są przede wszystkim: zasób słownikowy, średnia długość wypowiedzenia i stopień złożoności wypowiedzi – wyrażony stosunkiem zdań prostych do złożonych.

Kompetencja komunikacyjna często zwana narracyjną, socjolingwistyczną lub komunikatywną jest zdolnością posługiwania się językiem odpowiednio do sytuacji i kontekstu społecznego.

¹⁷ B. Kucharska, *Kompetencja fonologiczna* [w:] J. Karbowniczek (red.), *Mały leksykon ...*, op. cit., s. 135.

¹⁸ Zob. M. Kielar-Turska, *Rozwijający się człowiek. Jak go widzi psycholinguwista?* [w:] J. Trempała (red.), *Rozwijający się człowiek w zmieniającym się świecie*, Bydgoszcz 1995, s. 13-29.

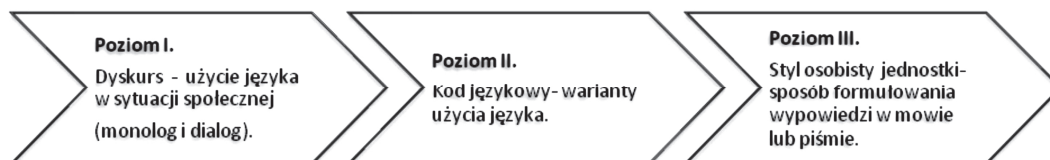
Pojęcie to wprowadził w 1980 roku Dell Hathaway Hymes¹⁹. Kompetencję komunikacyjną nazwał (świadomą lub nieświadomą) wiedzą o systemie aktów mowy, które obowiązują w danej wspólnocie językowej.

D. H. Hymes wyróżnia następujące aspekty kompetencji:

- 1) potencjał systemowy – możliwość wypowiedzi w danym systemie językowym,
- 2) odpowiedniość – stopień skuteczności wypowiedzi,
- 3) występowanie – stopień realizacji,
- 4) wykonalność – możliwość wypowiedzi ze względu na psychiczną i społeczną sytuację mówiącego²⁰.

Ida Kurcz²¹ traktuje kompetencję komunikacyjną jako system koordynacyjno-kontrolny w stosunku do rozumienia i produkowania mowy (zachowania językowego człowieka). Autorka wskazuje trzy poziomy regulacji kompetencji komunikacyjnej: dyskurs, kod językowy i styl osobisty jednostki (schemat 2).

Schemat 2. Poziomy regulacji kompetencji komunikacyjnej według I. Kurcz

Źródło: opracowanie własne na podstawie I. Kurcz, *Język a psychologia*, Warszawa 1992.

Miarą kompetencji komunikacyjnej jest stosowanie aktów realistycznych odpowiednich do słuchacza i sytuacji. Nie bez znaczenia jest używanie mowy niezależnej, stosowanie zwrotów rozpoczynających, podtrzymujących i kończących rozmowę, oraz przestrzeganie zasad krasomówczych.

David Fontana prezentuje inne spojrzenie na kompetencje językowe dziecka. Rozumie je, jako szeroko rozwijający się język,

¹⁹ D. H. Hymes, *Socjolingwistyka i etnografia mówienia* [w:] M. Głowiński (red.), *Język i społeczeństwo*, Warszawa 1980, s. 41-82.

²⁰ Ibidem, s. 51-52.

²¹ I. Kurcz, *Język a psychologia*, Warszawa 1992, s. 128.

system komunikowania się złożony z czterech oddzielnych, ale powiązanych wzajemnie ze sobą zakresów, takich jak:

- 1) kompetencja gramatyczna – wyrażanie znaczenia w sposób jasny, społecznie aprobowany,
- 2) kompetencja społeczno-lingwistyczna – prowadzenie rozmowy zgodnie z normami i konwencjami obowiązującymi w danej grupie społecznej, z uwzględnieniem statusu i poziomu rozumienia,
- 3) kompetencja dyskursu – łączenie wypowiedzi językowych w sposób płynny i zrozumiały,
- 4) kompetencja strategiczna – właściwe wykorzystanie porównań, przenośni, intonacji głosu itp.

Fontana wymienia także kompetencję analityczną²², którą traktuje jako wewnętrzny język niezbędny dziecku do rozwiązywania problemów, bycia twórczym i nowatorskim.

Podobny punkt widzenia prezentuje Hanna Komorowska²³, zwracając uwagę na następujące elementy kompetencji językowych:

- kompetencję społeczną (wchodzenie w interakcje z innymi osobami),
- strategiczną (radzenie sobie z trudnościami komunikacyjnymi),
- dyskursu (łączenie form gramatycznych i znaczeń, w spójną, jednorodną pod względem rodzaju wypowiedź),
- socjokulturową (znajomość i umiejętność stosowania takich konwencji komunikacyjnych, jak reguły grzecznościowe, zasady komunikacji w zależności od wieku, płci i statusu społecznego rozmówców, rytuały porozumiewania się, rejestry i style językowe, społeczne i regionalne odmiany języka, oraz inne czynniki mające znaczenie w komunikacji wewnątrz- i międzykulturowej²⁴),
- socjolingwistyczną (reguluje zasady społecznego użycia języka).

²² D. Fontana, *Psychologia dla nauczycieli*, Poznań 1998, s. 102.

²³ H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2002.

²⁴ Zob. D. Coste, B. North, J. Sheils, J. Trim, *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, tłum. W. Martyniuk, Warszawa 2003.

Opanowanie kompetencji językowych i komunikacyjnych nie następuje w tym samym czasie. Podstawy kompetencji językowej dziecko opanowuje około 3 roku życia, zaś kompetencję komunikacyjną dopiero około 10 roku życia.

Porozumiewanie się w języku ojczystym

Język to nie tylko wewnętrzna potrzeba każdego człowieka, ale także narzędzie niezbędne do procesu komunikowania się. Powszechnie przyjmuje się, że jest to system znaków rozpatrywany w ujęciu konwencjonalnym, semantycznym i dwuklasowym. Współcześni lingwiści nadal starają się rozszerzyć to narzędzie w ujęciu socjologicznym. Badania przeprowadzone przez B. Bernstaina i J.A. Fishmana zilustrowały nowe spojrzenie na istotę języka. Uważają oni, że jest to element, który prowadzi do komunikacji społecznej. W aspekcie psychologicznym język postrzegano jako reakcję jednostki na pewne bodźce. Uważano, że powstaje on na skutek treści psychicznych emocjonalnych i intelektualnych. Inaczej postrzega go N. Chomsky, twierdząc, że język to raczej „zachowanie językowe”. Myśl Chomsky’ego zainspirowała J. Jenkinsa do powtórnej interpretacji tego pojęcia. Przedstawił on język w innym wymiarze, według którego jest to narzędzie pomagające człowiekowi odnaleźć się w nowych sytuacjach. Badacz podkreślał, że bez udziału procesu myślenia człowiek nie jest w stanie posługiwać się tym złożonym narzędziem²⁵.

Zatem język to „zasób wyrazów, zwrotów i form określonych przez reguły gramatyczne, używanych w celu porozumiewania się”²⁶. Język składa się ze znaków (m.in. dźwiękowych, pisanych), które służą społeczeństwu jako narzędzie komunikacji.

Zdolność wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie, oraz językowej interakcji w odpowiedniej i kreatywnej formie w pełnym zakresie kontekstów

²⁵ M. Grabowski, *Język*, [w:] J. Karbowniczek (red.), *Mały leksykon...*, op. cit., s. 127.

²⁶ E. Sobol (red.), *Mały słownik języka...*, op. cit., s. 343.

społecznych i kulturowych w edukacji i szkoleniu, pracy, domu i czasie wolnym to porozumiewanie się w języku ojczystym.

Na podstawie Zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady wskaźniki kompetencji porozumiewania się w języku ojczystym to odpowiednio:

1. wiedza o:

- związku między rozwojem indywidualnych zdolności poznawczych, które pozwalają interpretować świat i budować relacje z innymi ludźmi, a poziom porozumiewania się z innymi,
- zależnościach między poziomem znajomości słownictwa, gramatyki i funkcji języka a możliwościami porozumiewania się,
- konieczność stosowania różnego języka w różnych rodzajach tekstów,
- związku języka i sposobu porozumiewania się z kontekstem,

2. umiejętności w zakresie:

- porozumiewania się w mowie i piśmie w zależności od sytuacji komunikacyjnej,
- obserwowania swojego sposobu porozumiewania się i dostosowywania do wymogów sytuacji,
- rozróżniania różnego rodzaju tekstów i wykorzystywania stosownie do kontekstu,
- poszukiwania, gromadzenia, przetwarzania informacji oraz wykorzystywania ich do wyrażania własnych argumentów w mowie i piśmie,

3. pozytywna postawa wobec:

- krytycznego i konstruktywnego dialogu,
- urzeczywistniania kontaktów z innymi ludźmi,
- używania języka w sposób pozytywny i odpowiedzialny społecznie²⁷.

Dziecko w wieku przedszkolnym rozwija się w określonej rzeczywistości językowej, czyli poznaje ją i aktywnie w niej uczestniczy przez słuchanie i mówienie, a w późniejszym okresie przez czytanie i pisanie. Rozważania nad porozumiewaniem się dzieci

²⁷ Zalecenie Parlamentu Europejskiego..., op. cit.

w języku ojczystym należy uzupełnić, cechami dziecka postrzeżanego jako kompetentne komunikacyjnie. Tu, na pierwszy plan wysuwa się jego pewność, czyli brak blokad komunikacyjnych. Dziecko komunikuje to, co chce powiedzieć i jest świadome swojej wypowiedzi. Dysponuje wiedzą o regułach językach, potrafi je stosować adekwatnie do rodzaju rozmowy, sytuacji i roli społecznej, w której się znajduje. Potrafi różnicować problemy i podejmować działania w celu ich rozwiązania. Istotną umiejętnością jest nawiązanie rozmowy, jej współtworzenie i zakończenie. Dziecko w wieku przedszkolnym wykorzystuje środki językowe i niejęzykowe, nadając szczególne znaczenie językowi niewerbalnemu, a więc mimice, gestom itp. Zatem porozumiewanie się dzieci w języku ojczystym jest istotną umiejętnością, która pozwala im wyrażać myśli, uczucia i opisywać zdarzenia najpierw w języku mówionym, a następnie na piśmie (słuchanie, mówienie, czytanie i pisanie) oraz utrzymywać kontakty z innymi ludźmi w różnych sytuacjach życiowych.

Zakończenie

Nierozłącznymi składowymi porozumiewania się w języku ojczystym są kompetencje językowe i komunikacyjne dziecka, które obejmują nie tylko jego wiedzę, ale także umiejętności właściwego posługiwania się nią w różnych sytuacjach, warunkach, okolicznościach, zgodnie z oczekiwaniami ich uczestników. Zdolność do posługiwania się językiem ojczystym rozwija się spontanicznie w kontaktach z innymi ludźmi, ponieważ wówczas dziecko może zaspokoić naturalną potrzebę nawiązania kontaktu i wyrażenia siebie. Lecz obok naturalnej drogi rozwoju języka istnieje konieczność celowego oddziaływania. Szczególną rolę w tym zakresie pełnią środowiska wychowawcze dziecka, w pierwszej kolejności jego rodzina, grupa rówieśnicza i nauczyciel, który organizuje proces uczenia się dziecka, pomaga mu nabywać świadomość językową i przygotowuje do odkrywania różnych jej aspektów.

Bibliografia

1. Chrupała-Pniak M., Sulimowska-Formowicz M., *Organizacyjna kompetencja innowacyjności – determinanty psychospołeczne i ekonomiczne*, „Chowanna” 2010, t. 2 (35).
2. Czerepaniak-Walczak M., *Między dostosowaniem a zmianą. Elementy emancypacyjnej edukacji*, Szczecin 1995.
3. Czerepaniak-Walczak M., *Pedagogika emancypacyjna*, Gdańsk 2006.
4. Coste D., North B., Sheils J., Trim J., *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, tłum. W. Martyniuk, Warszawa 2003.
5. Dudel B., *Istota i rodzaje kompetencji kluczowych*, [w:] J. Uszyńska-Jarmoc, B. Dudel, M. Głoskowska-Sołdatow (red.), *Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów w procesie edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków – Białystok 2013.
6. Dylak S., *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Poznań 1995.
7. Filipiak E., *Konteksty rozwoju aktywności językowej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Bydgoszcz 2002.
8. Fontana D., *Psychologia dla nauczycieli*, Poznań 1998.
9. Furmanek W., *Kompetencje kluczowe. Przegląd problematyki*, Rzeszów 1999.
10. Grabias S., *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin 1994.
11. Grabowski M., *Język*, [w:] J. Karbowniczek (red.), *Mały leksykon pedagoga wczesnoszkolnego*, Warszawa 2014.
12. Hymes D. H., *Socjolingwistyka i etnografia mówienia*, [w:] M. Głowiński (red.), *Język i społeczeństwo*, Warszawa 1980.
13. Jacewicz A., *Więzi łączące grupę rówieśniczą a rozwój kompetencji społecznych dzieci w wieku przedszkolnym*, „Zagadnienia Społeczne” 2014, nr1(1).
14. Kielar-Turska M., *Rozwijający się człowiek. Jak go widzi psycholingwista?*, [w:] J. Trempała (red.), *Rozwijający się człowiek w zmieniającym się świecie*, Bydgoszcz 1995.
15. Kielar-Turska M., *Poznawcze, językowe i komunikacyjne kompetencje dziecka*, [w:] R. Piwowarski (red.), *Dziecko – nauczyciel – rodzice. Konteksty edukacyjne*, Białystok 2003.
16. Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2002.
17. Kucharska B., *Kompetencja fonologiczna*, [w:] J. Karbowniczek (red.), *Mały leksykon pedagoga wczesnoszkolnego*, Warszawa 2014.
18. Kurcz I., *Język a psychologia*, Warszawa 1992.
19. Raven J., *The assessment competences*, „British Journal of Educational Psychology” 1988, nr 3.
20. Sobol E (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 2000.
21. Witkowski L., *Edukacja i humanistyka. Nowe konteksty humanistyczne dla nowoczesnych nauczycieli*, Warszawa 2000.
22. *Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie* (2006/962/WE), Dziennik Urzędowy UE L 394/10, http://www.nina.gov.pl/docs/edukacjaplikido-pobrania/Zalecenie_PE_i_..., [5.12.2014].
23. Zyzik E., *Kompetencja*, [w:] J. Karbowniczek (red.), *Mały leksykon pedagoga wczesnoszkolnego*, Warszawa 2014.